/ nel cor» // «a la gràcia, perquè es faci un jaç / al cor» (p. 102-103). I la pregunta clau és si no hauria estat possible i desitjable que les intervencions haguessin estat més innòcues, més incolores, o que el travestiment s'hagués atingut més a les figures i al lèxic habituals en el model. Ja hem dit, però, que Desclot havia pres una posició ben diferent d'aquesta. No és estrany, doncs, que en la resolució de les rimes, punt on la seva actitud de traductor no invisible coincideix amb una traduïbilitat més feixuga, la creativitat s'escapi més perillosament del servilisme i se superposi més sovint a la veu de l'autor la veu d'un altre autor, decidida a deixar-se sentir per tal d'atènyer —objectiu aquest sí plenament assolit— uns «poemes estèticament suficients, vàlids per ells mateixos» (p. 23).

Miquel Edo

GAMBARA, Veronica; COLONNA, Vittoria; MATRAINI, Chiara; STAMPA, Gaspara; FRANCO, Veronica (2010)
Vençuda en amorosa guerra
Introducció, edició, traducció i notes a cura d'Israel Clarà i Maria-Isabel Segarra
Col·lecció Charta Aurea Clàssica
Badalona: Editorial Omicron, 208 p.

La lírica femenina del *Cinquecento* italià, un dels fenòmens més interessants de la cultura del Renaixement, donà veu a un grup de poetes que s'inscriviren en la lírica de tradició petrarquista, tant difosa en aquest segle, especialment per Pietro Bembo. Del conjunt de dones que van anar introduint-se en el terreny literari, sobretot en l'àmbit de la poesia, no foren poques les que produïren obres de gran qualitat, com ara, encara al segle XV, Isotta Nogarola o Cassandra Fedele; i, ja al segle següent, Laura Terracina, la dissortada i jove Isabella di Morra, la cortesana Tullia d'Aragona, Laura Battiferri Ammannati, l'escriptora i actriu Isabella Andreini o Moderata Fonte. Eren dones que majoritàriament pertanyien a la noblesa i al patriciat, o bé al grup de les conegudes com *cortigiane oneste*. Però de ben segur que les més conegudes són les que formen part del recull de poemes intitulat *Vençuda en amorosa guerra*, una tria de cinquanta composicions elaborades per Vittoria Colonna (15), Veronica Gambara (9), Chiara Matraini (8), Gaspara Stampa (15) i Veronica Franco (3). Un *corpus* homogeni, traduït per Israel Clarà i Maria-Isabel Segarra, que dóna una mostra significativa del caràcter i la diversitat de la producció lírica femenina del moment.

Tant la portada del llibre —una reproducció de l'al·legoria de Venus de Bronzino—, com la citació preliminar de Cassandra Fedele, en què recorda la dificultat de les dones per fer de la literatura un mitjà de subsidència, predisposen el lector a entrar en l'esfera d'aquest món femení. M.-I. Segarra és l'encarregada d'elaborar el breu estudi introductori que porta el subtítol «Els senyals de l'antiga flama», expressió que estableix explícitament una línia de continuïtat entre l'antiga flama que Dido sentia per Enees (Virg., *Eneida*, 4, 23) i el sentiment amorós de les protagonistes de l'antologia vers els seus estimats. Una troballa encertada tenint en compte la instrucció i l'interès que demostren per l'Antiguitat clàssica no solament elles sinó tota la cultura de l'Humanisme i el Renaixement. Aquest

VISIT…

estudi introductori, de fet, examina breument en quina mesura les poetes s'adapten o s'allunyen del codi petrarquista. Segarra defensa que Gambara, Matraini i Colonna s'inscriuen en una poètica de l'ànima i del dol, ja que totes tres romangueren vídues, ploraren el seus difunts o perduts amants i s'inclinaren per un vessant més místic de la vida i la poesia; mentre que Gaspara Stampa i Veronica Franco centren les seves rimes d'amor en la poètica del cos i de l'absència, és a dir, una concepció lligada a la presència o absència física de l'amant que desperta tota la gamma de sentiments amorosos, que van des del goig més extrem a la gelosia i la desesperació més anihilant.

Ha estat un cop més l'editorial Omicron, fundada el 2004 i gestionada pels mateixos editors i traductors, l'encarregada de traslladar una obra relacionada amb la italianística de l'Humanisme i el Renaixement a les lletres catalanes, fidel al seu afany per «publicar sols allò que consideren bo al marge d'interessos estrictament econòmics». En aquest cas, la traducció ha estat inclosa en la Col·lecció Charta Aurea Clàssica on hi tenen cabuda majoritàriament textos de poesia de totes les èpoques. Els curadors de l'obra han donat sobrades mostres del seu interès pel Renaixement italià, amb dues traduccions de Michelangelo Buonarroti, d'una banda, els cinquanta epitafis (*De la meva flama*, 2006), de l'altra, els *Pomes a Cecchino* (2007). També havien afrontat la traducció del *Cançoner* de Lorenzo de'Medici (2008) i un estudi de Benet Garret (2007), acompanyat d'una reduïda antologia dels seus poemes. I no només en el terreny de la traducció, sinó també en de la ficció literària, on donaren vida a Vittoria Colonna (I. Clarà, *El monastir de Ferrara*, 2007) i a Isabel de Vilamarí (M.-I.Segarra, *In maninus tuis*, 2009).

Les primeres composicions que enceten aquest recull pertanyen a Veronica Gambara (Brescia, 1485 – Correggio, 1550) i Vittoria Colonna (Marino, 1492 aprox. – Roma, 1547), ambdues provinents de famílies nobles que arribaren a envoltar-se de personatges rellevants de l'època, com Pietro Bembo, Pietro Aretino o Ludovico Ariosto. D'entre aquestes amistats, la més coneguda fou segurament la de Colonna amb Buonarroti, el qual, a la seva mort, la plorà vivament. Tot i que ambdues restaren vídues, la primera optà per una vida políticament activa a la ciutat de Correggio, i així va substituir el paper del seu marit, mentre que la segona preferí una vida retirada en l'espiritualitat i allunyada de la vida mundana. Llurs poètiques s'inscriuen de ple en el corrent petrarquista, especialment la de Colonna.

A continuació, s'ofereixen algunes composicions de Chiara Matraini (Lucca, 1515 – aprox. 1597), més atrevides i passionals que les anteriors. Aquesta poeta, després d'enviudar, féu una elecció de vida més llibertina, sense renunciar a posteriors relacions amoroses, fet que li suposà no poques crítiques. Les dues altres peces clau són Gaspara Stampa (Pàdua, 1523 – Venècia, 1554) i Veronica Franco (Venècia, 1546-1591), ambdues membres dels cercles intel·lectuals de Venècia. Stampa no deixarà mai el seu estatut de cortesana i és entre totes les poetes la que potser manifesta més obertament la seva vocació de literata. Com bé assenyala Segarra, «per bé que inscrita en el petrarquisme, la lírica de Gaspara Stampa es caracteritza per l'espontaneïtat, per l'emoció, el sentiment i la passió, pel ritme del vers, hereu de la formació musical de l'autora, per un tarannà poètic personalíssim» (p. 25). Per la seva banda, Veronica Franco declara el seu estatut de cortesana i és la que posseeix una sensibilitat més moderna, des del punt de vista d'un lector actual. El to discursiu i realista de les seves composicions ofereix la visió d'una dona agent de l'acció amorosa en la mateixa mesura que l'home, tant en el vessant espiritual com en el físic, la qual cosa fa que s'allunyi del petrarquisme i l'idealisme.

És justament d'una de les composicions de Veronica Franco d'on prové el títol d'aquest recull. El tòpic petrarquista de l'amorosa guerra que en Petrarca infligia a l'enamorat una lluita interior i un sentiment contradictori, evoluciona en la poètica de la veneciana fins al punt que aquesta batalla esdevé el mateix joc amorós, amb un clar component físic. Aquí Segarra hi veu una «visió moderna i natural de la unió amorosa, que contravé el dramàtic clixé petrarquista».

Pel que fa a la traducció, aquesta aconsegueix sempre arribar al lector d'una manera clara i directa, l'estil no és forçat i es de lectura agradable. Evidentment, la dificultat de traduir un text italià del s. XVI, com bé han assenyalat els traductors, és sempre un tasca complexa i, diria també, perillosa, ja que es corre el risc de no poder arribar a transportar l'artificiositat, deliberadament volguda per les poetes. La voluntat dels traductors per oferir un text 'bell' i 'natural' (p.43) en la llengua d'arribada porta alguns cops a algunes llibertats, com ara no mantenir l'adjectivació de l'original (Se ciò farai, non fia men *chiaro* il grido > Si ho fas, no serà *fosc* el que ara es diu, p. 60-61, ogn'*alto stil* sarebbe roco e basso > seria tot tan rude i *baix l'estil*, p. 68-69); permetre's traduccions més aviat interpretatives (cingi le tempia de' tuoi mirti e *allori* > cenyeix-te amb murtra, amb llor i amb *altres dons* p.62-63; non vivo io qui, lui miglior parte or serba > Ell gaudeix, per mi la terra és llarga, p. 84-85); no respectar la sintaxi original (sieno felici e tali / che dar non possa il ciel altra mercede > siguin el feu / més ric del cel, sense una altra mercè, p. 62-63); crear simplificacions d'estructures (Ma solo il voler nostro *erge e ritoglie* /dalla nebbia mortal > Sols el nostre desig el *conquereix* / de la boira mortal, p. 92-93) o lleugeres modificacions (con dogliosi accenti > entre precs i queixes, p. 64-65); o canviar algunes estructures de la versificació. Efectivament, a això s'afegeix el fet que es tracta de poetes diferents, i per tant d'estils diferents; en aquest sentit, les traduccions més ben reeixides serien segurament les de Chiara Matraini, potser a causa del seu caràcter narratiu.

En la mateixa línia que les traduccions precedents, el volum reflecteix la voluntat de donar a conèixer al públic actual una obra de rar i gran valor literari, en una forma gens erudita (així ho demostren les notes a peu de pàgina poques i generals, però indiscutiblement útils), sinó més aviat divulgativa i destinada a un espectre ampli de lectors. En definitiva, crec que l'excel·lència literària de l'original, que recull algunes de les joies de la lírica del *Cinquecento*, i la correcció de la traducció en fan un llibre molt recomanable.

Susanna Allés

CC BY NC

BOINE, Giovanni (2007)
Frantumi, a cura di Veronica Pesce, prefazione di Giorgio Bertone
Genova: Edizioni San Marco dei Giustiniani, 208 p.

Si attendeva da anni un'edizione completa di *Frantumi* e ringraziamo la curatrice, Veronica Pesce, per averci procurato finalmente un insieme degno non soltanto di essere studiato e letto piacevolmente ma altresì fornito preziose indicazioni sull'ampio apparato delle varianti.